

ՀԱՅՐԱՅԻՆ ԵՐԳԻՐ

ՃԱՆԱՐԱԿԱՆ ՔԵՐԵՐՈՒՄԸ

Այնպիսի դեպքերը երկար կ'ըլլան ու կեանքը որ զուրկ կը ստուի, աշխատութիւնը որ ցուրտէն կ'ընդարձակուի՝ թոնիրին տակ նոր շուրջող առաջին կրակովն ու ծխացող առաջին բողոցով տաքցած՝ ներսը, մութ երգիքին տակ կը վերակոխի, իրերկունք՝ ճրագլուխով կարծեւած կարծառնին շուրջը կամ հաւախօտին՝ ճառագող ճախարակին առջեւ։ Դէմ լուսուն, զեռ Այգրի կը կուսակոխ ճերմակ կաթիլ չկէժած Ազգի-րանի կուրծքն ի վար, հորիզոնին սրտին վրայէն առուհառուկով, եւ խիւսել կը կրակէ շրթունքներով զեռ այդ կաթիլը չծածած, երբ խանակին վերջին բարբառը դիակնան մութին արտախրեքը չէ գոտացրել գայն իր կապակցութեան զաւտանով, այն պահուն ուր զեռ երկունքի եղեամբ կը մաղուի երկրի քամիին թեւերուն վրայ, չքաւոր փողոցին, աւերակ տան եղանակին է որ կ'երգէ, տխուր երգերուն ամենէն յուզիչը, ջրայրին նուազը պառակն մասնորուն տակ։

Պատկերը կ'ստանալորանս օճախէ մը ներքին է, Պատին մէջ բացուած պատուհանին վրայ հողէ ճրագաման մը իր կտուցի ծայրէն պղտոր լոյսի օդ մը կը կարխէ, լուսաւորելով մերկ սեւեակներն բոլոր ցուրտ ամառութիւնը մէկ քիւն ճամբան, երկաթէ բարակ ճաղը՝ որուն վրայ պատուհան կ'ստանայ աչքերը պիտի հեռուին քուլային անհատնութիւնը հազկեռ բարդ երեւոյթ։ պատուր որ ան կ'ըստով ծնած կը զարձնէ, կը զարձնէ մանիւրը անցնող օրերու յիշատակին հետ զլուրս զլլին, միայնակ ինչպէս իր տանը մէջ, նոյնպէս հողին հետ։

Ճախարակը կը դառնայ ու բամբակը, մեղմօրէն իր աղուամազը ճաղին բերնին ծամոց տալով, անծայր թելի կծիկը կը քակէ։ ու տխուր եղանակ մը կ'ընթերցուի, ջրայրին կուրծքէն թէ հոգիէն, հասնող զուլային, բարկեցող գերմանին ողբը կը կրկնէ կը հնծնծէ։ Զորացած կոպեղուն տակ զուլային ծարիր մը քաշուած ըլլար կարծես, երկու վատուած արեւ ցունքներու մէջէն պատուր նոր աշխարհի մը պարթապէն ներս կը նայի։ եւ դէպ ի ետ հեռաւոր հորիզոնին վրայ պզտիկ պատուհան մը կը բացուի։ ուրկէ իր անցած կեանքին ու իրենչներուն սողէն իջեկան հասած կարաւանին ամբողջ ճամբան կը դիմէ։ Ամփոփումը ինք իր մէջ՝ ինչպէս մանուկը լծի մը եղբրէն իր պատկերին վրայ ծածած՝ կ'երազէ այն տարիները ուր մատաղ աղջիկը մը ինք, գուցէ բազմաթիւ եղբայրներու մէկ հատիկ քոյրը, աչքի լոյսը իր մոր ու պապուն, սիրուածը, անունն էր ամենէն ինքնային իր նշանաւորը, սիրտը ու զրգանքի տարիները։ ու աւելի աղքատ մօր պաշտամունքն ու տառապանքը, արցունքն

ու երջանկութիւնը, իր զաւակներուն մանկութիւնը, երիտասարդութիւնը, վերջը վերջը իր պատառութիւնն ու զրկանքները եւ զգացած բոլոր անպատմելի զգացումները լիայց չէ՝, յիշատակին խառնակն խաղովոր կ'երազէ պահ մը թէ իրաւ անդառնայ բոլոր այս անցեալի բաները այսօրունս իրականութիւնն են, եւ թէ ինք երեք միման չէ, ճերմացած չէ, հին ուսուց ու կորուլեռն, հին սիրելիներն ու հին օրերը ունի։

Եւ ահա այդ գեղածիծաղ ու ժպտուն տեսիլքին վրայ չեմ դիտոր ինչ անծանօթ ձեւեր, ճիւղաղի վայրագ անդթութեամբ սեւ ծածկոց մը կը քաշէ ու երազը յուզուր կաւորութեան կը փոխուի, որուն տառնալին մեռելիքաց ինքը, պատուր կը մնայ յիշատակի գերեզմանոցին մէջ։

Կը դառնայ մանիւրը, դարձնելով ճախարակին հետ՝ տխուր յուշագրքին թերթերը, կեանքի չորս եղանակներուն օրերն ու ամիսները։ մինչ մերկ պահին վրայ պատուհանի զուտուերը՝ շարժուն դիակը մը անաղղկեցիկ երեքտուքով կը ծաղրէ անոր չարեւածեւը եւ կ'աղաղակներն թաղուն մէկ տեղէն անըլուն ծղրիդ մը անոր բերնին կը ծոկնայ։

Ու այդ տունէն ներս մարդ չի մտնել, օտաւոր ոտնաձայն այդ սեմին վրայ չի հնչել, եւ սեւեակներն դուրս որ կը ճղրտայ, երկրորդ շունչն է՝ իբրեւ յետին ընկեր պատուհան, սեւ կատու մը։ կըլիզով տափակնալով ներս կուգայ ու կ'անցնի թոնիրին եղբրը, ոտները տակը ծայրելով կը պատկնի։ Միեւնոյն այդ դռնէն վաղորդ մը բոլոր զգուշութեամբ, պառակն մտքը կ'իյնայ ահա նորէն թէ ինչպէս Մահը ներս մտաւ, թաթերուն ծայրին վրայ կոխելով եւ մէկուկ մէկուկ շալակն առած կտորիկ թէ հասուն կեանքին այս տան ու սերունդին՝ հեռացաւ գնաց։ . . : Կը զգայ եւ անձկանքով կը սպասէ իր կարգին, իրեն՝ ուր փոխադրուող ընտանիքի մը մէկ անպէս իրն է հին տանը մէջ մտնողած՝ դա՛ խնցիէ պատուհանին ու կուժին հետ։

Կ'սկսեալաւայն, փոտած դարձիկի հնչիւնով ձայն մը ձգած՝ անցեալ ժամանակի երգերէն կ'երգէ, պանդուխտի երգը յաճան՝ սիրական հասցէէն, մահուան գետովը բաժնուած այս աշխարհի ամուսնեքնի դէպ ի մէկալը։ պառակտութիւնը ու սիրականներն այդ նոյնքան օտար, կորսուած՝ քարոքանքներ որոնց հետքը այդ կոյր աչքով կը փնտռէ ու չի կրնար, չի՛ կրնար գտնել հէ՛ պատուր։ կը փնտռէ, կը խաղախափէ աւերակ տառնալութեանը մէջ ուր ծըղրիղին ձայնը դէմ կը բռնէ իր ողբին, ուր երբեմն սարդիկ մը ցանցին վրայ վազած ատեն քանի մը հողեր կը թափէ աւերակը եւ միայն ու միայն ընկեր, զաւակ, ամուսին, թո՛ւ այդ ճախարակն է, այդ կողկողացող անիմատ աղաղակն է՝ իրենի։

Պահ պահ հազիւ զլուրը վեր առնելով դէպ ի նեղիկի լուսամուտը կը նայի՝ իմանալու համար

թէ լոյսը պատուհանին խղճած թուղթերը կը ճեղքուցնէ՝ արդեօք . ու բերանարաց յօրան-
ջումով ուսերուն եւ աչքերուն վրայ նստող
զուռը փակցնելէ ետքը՝ նորէն գլուխն իր առ-
ջեւ կը ծռէ, հեղ մըն ալ միտքը առջի տեսիլքին
ձգելով՝ հողին սիրելիներու յիշատակին վրայ
կը կախէ . եւ այդ երազները մերթ կը ցնցեն
դէնքը . ինչու որ դերեզմանի կապանքներուն
տակ մտնելներու հետ հոգեխօսութիւնն է որ
կ'ուսնենայ, մշուշապատ ցնորքի մէջէն մունջ
խօսակցութիւն մը, հոգիի կարօտայից հայե-
ցողութիւնը դէպ ի անխրական ձեւերը, դէպ ի
ստուեքային մարմինները :

Ժամերը կը սահին ու զարթումի առաջին
նշանները կը լսուին . օրօրոցի անհանգիստ կամ
մօր ծիծը կարօտող երեխաներու սուր . բնդ-
հատ լացը եւ ժամուն կոխակին վանցիւնները
որոնք նոր օրուան հանդիսաւոր բացումը կը
յայտնեն, Մանիւր կանգ կ'առնէ, պտաւը իր
երեսները խաչակնքելով դէպ ի եկեղեցին կը
շտկուի, փողոցին մթու թեման մէջէն, հոն իր
օրհասականի ազօթքն բնելու, բաց բազուկ-
հերով խնդրելու ուշացած Մահը՝ որ իր դըռ-
նակն ալ ծծծէ, մարէ այն ճրագը որուն իւզը
հատեր ու ա'լ չպիտի լեցուի, եւ որ կը պըլ-
պըլայ բայց լոյս չիտար :

Եւ առտումը, իր ջայրին առջեւ, գուցէ
բամպակի թելը գեռափին մէջ, սկսող քու-
լան չլմնողցած՝ գլուխը ճախարակին դէմ
հարս ու փեսի ողջագուրանքով պսակուած, դան
զտնեն ուրիշներ, ամենքն ալ օտար, որովհե-
տեւ իր թիւը հատած պիտի բլլայ, թէեւ
ջայրինը կիսաւարտ :

ՀՐԱԶ

Ա Ն Զ Ա Ր

—

ԹՈՅՆԻ ԵԱՅԻ

— 0 —

(ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈԽԵՆԿԻՆ)

Ձոր, ամայի անապատում,
Յաւերժ կիզող արեւի տակ
Անշարն, ասեւ, ահեղ պահնորդ,
Կանգնած է լուռ ու մէն մենակ :

Անապատի ծարաւ կուրծքն է
Լի դայրութիւն նորան բուսցրել .

Ե՛ւ աստերի կանաչն անկեանք,
Ե՛ւ արմատը թոյնով լեցրել :

Թոյն է ծորում չոր կեպեղից,
Հաչում աթից միջօրէին .
Եւ սառչելով, թանձր, փայլուն
Ոչոյի փոխում երեկոյին :

Մահու ծառին չեն մօտենում
Ո՛չ մի գազան, ո՛չ մի թռչուն .
Լուկ մըրերին է հետը չըփում
Եւ վարակուած թըռչում հեռուն :

Եւ թէ ամպն է անձրեւ ցողում,
Թափառելով ծառի գրէխին .
Անձրեւն իսկոյն թոյն է կըտում,
Ու աստերից թափում գետին :

Բայց տես մի օր մարդը մարդուն
Իշխանական խիստ հայեացքով
Ղըրկեց թոյնոտ այն ծառի մօտ,
Որ թոյն բերի նա իւր ձեռքով :

Եւ նա անխօս՝ ճամբայ ընկաւ,
Հընազանդած խիստ հայեացքին .
Եւ յետ դարձաւ երկրորդ օրը
Առաւօտեան—թոյնը ձեռքին :

Բերաւ նա թոյն—խէժ մահաբեր,
Եւ ոտն՝ չորցած տերեւներով .
Նորա ճակտից մահու քրքրոյնք
Թափում էր սառն կաթիլներով :

Բերա՛ւ . . . դողա՛ց . . . եւ թուլացած՝
Երեսն ի վայր փռուեց գետին .
Ձոռե՛ք՝ ցըշուպու, անոյժ բստրուկն
Իւր զօրաւոր անյաղթ պետին :

Իսկ պետն հըզօր՝ բերած թոյնով
Իւր հընազանդ գէնքը սրեց .
Եւ այդ գէնքով մահ սրբութեամբ,
Շատ աշխարհներ առաւ, տիրեց,
(Թարգմ. ռուս.) Ա. ՄԱՍՆՈՐԵԱՆ

